

10

Ενότητα

Λέξεις φτερουγίζουν πέρα, ταξιδεύουν στον αγέρα

Σ' αυτή την ενότητα

- Θα μάθουμε να περιγράψουμε γλωσσικά παιχνίδια.
 - Θα μάθουμε επίσης:
 - ▶ Να χρησιμοποιούμε τις αόριστες αντωνυμίες.
 - ▶ Να φτιάχνουμε χρονικές προτάσεις χρησιμοποιώντας χρονικούς συνδέσμους.
 - ▶ Πότε μια λέξη χρησιμοποιείται κυριολεκτικά και πότε μεταφορικά.
 - ▶ Λέξεις και εκφράσεις που έχουν σχέση με τις λέξεις γλώσσα και γράμματα.
 - Θα γνωρίσουμε:
 - ▶ Την ιστορία και τη σημασία της γλώσσας και της γραφής.
 - ▶ Τη Νοηματική Γλώσσα.

... και όλα αυτά παίζοντας παιχνίδια με τις λέξεις!

Παιχνίδια με τις λέξεις

Παίζουν ο Κωστής κι ο Αλέξης
το παιχνίδι με τις λέξεις.

Γρύλος, γρίφος και γρι γρι,
να τρεις λέξεις από «γρι».

Κι άλλες να τελειώνουν σε «άνι»;
Πάει η γλώσσα τους ροδάνι...

Ο Αλέξης για ο Κωστής
θα 'ναι τάχα ο νικητής;

Λέξεις φτερουγίζουν πέρα,
ταξιδεύουν στον αγέρα.

Πες ο ένας, πες ο άλλος,
πο, πο, σαματάς μεγάλος!

Τόσες λέξεις από «ρο»
πού τις βρίκαν; Απορώ...

Να κι ο Φάνης, να κι η Υβόνη.
Το παιχνίδι πια φουντώνει.

Κρυφακούει η μυγδαλιά,
σκά' στα γέλια τα πουλιά...

Παν στον ουρανό ψηλά
κι όλη η γειτονιά γελά...

Ντίνα Χατζηνικολάου

(από τη *Νεότερη Σχολική Ανθολογία* του Θεόδωρου Α. Γιαννόπουλου,
εκδ. Ν. Δ. ΝΙΚΑΣ Α.Ε., Αθήνα, 1983)

Λέξεις φτερουγίζουν πέρα, ταξιδεύουν στον αγέρα

1. Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις για να θυμηθείτε το παιχνίδι των παιδιών.

- Τι παιχνίδι παίζουν τα παιδιά;
- Πώς νομίζετε ότι παίζεται αυτό το παιχνίδι;
- Γιατί γινόταν μεγάλη φασαρία;
- Γιατί νομίζετε ότι γελούν τα πουλιά;
- Τι έγιναν οι λέξεις που είπαν τα παιδιά στο παιχνίδι;
- Μπορείτε να βρείτε τους στίχους στους οποίους ακούγονται ήχοι;

2. Πόσες στροφές έχει το ποίημα; Πόσους στίχους έχει η κάθε στροφή; Υπογραμμίστε τις λέξεις που ομοιοκαταληκτούν.

3. Στο ποίημα διαβάζουμε:

«Λέξεις φτερουγίζουν πέρα,
ταξιδεύουν στον αγέρα».

Στους παραπάνω στίχους του ποιήματος οι «λέξεις» παρουσιάζονται σαν πουλιά που φτερουγίζουν και ταξιδεύουν. Οι λέξεις «φτερουγίζουν» και «ταξιδεύουν» χρησιμοποιούνται εδώ με την πραγματική τους σημασία;

Όταν μια λέξη ή μια φράση χρησιμοποιείται με την πραγματική της σημασία, λέμε ότι χρησιμοποιείται **κυριολεκτικά**.

π.χ. Τα πουλιά **φτερουγίζουν** στον αγέρα.

Αντίθετα, όταν μια λέξη ή μια φράση δε χρησιμοποιείται με την πραγματική της σημασία, λέμε ότι χρησιμοποιείται **μεταφορικά**.

π.χ. Οι λέξεις **φτερουγίζουν** στον αγέρα.

Βρείτε στο ποίημα και αντιγράψτε τρεις στίχους όπου υπάρχουν μεταφορές.

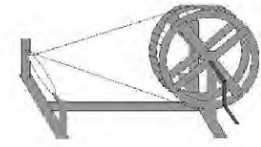
..... Πάει η γλώσσα τους ροδάνι... ..

..... Λέξεις φτερουγίζουν πέρα,

..... Το παιχνίδι πια φουντώνει.

4. «Πάει η γλώσσα τους ροδάνι...» λέμε για όσους μιλούν γρήγορα και πολύ και μοιάζει η γλώσσα τους με το ροδάνι, το εργαλείο με το οποίο μαζεύεται το νήμα γρήγορα.

► Αντιστοιχίστε τις παρακάτω φράσεις μεταξύ τους για να δείτε πώς χρησιμοποιούμε τη λέξη *γλώσσα* και σε άλλες εκφράσεις.

Βγάξει γλώσσα.		Άρχισε να μιλάει, γίνεται ομιλητικός.
Δε βάζει γλώσσα μέσα του.		Μην το ξαναπείς.
Η γλώσσα του στάζει μέλι.		Μιλάει με καλοσύνη.
Λύθηκε η γλώσσα του.		Δεν μπορούμε να συνεννοηθούμε.
Φάε τη γλώσσα σου!		Μιλάει με άσχημο τρόπο, με αγένεια.
Μιλάμε άλλη γλώσσα.		Μιλάει ασταμάτητα.

► Γράψτε τώρα στο τετράδιό σας μια μικρή ιστορία χρησιμοποιώντας μια από τις παραπάνω εκφράσεις με τη λέξη *γλώσσα*.

5. Συμπληρώστε τα γράμματα και ανακαλύψτε τις λέξεις του ποιήματος.

π α ι χ ν ί δ ι

λ έ ξ ε ι ς

γ ρ ί φ ο ς

τ ε λ ε ι ώ ν ο υ ν

Α π ο ρ ώ

γ λ ώ σ σ α

6. Σας αρέσει το παιχνίδι της κρεμάλας; Τι θα λέγατε να παίξετε το παιχνίδι με τον διπλανό σας;

Διαλέξτε δύο λέξεις από το ποίημα που νομίζετε ότι θα τον δυσκολέψουν και... το παιχνίδι αρχίζει!

10

Ενότητα

Λέξεις φτερουγίζουν πέρα, ταξιδεύουν στον αγέρα

Παιχνίδια με τις λέξεις

1

Στο τέλος κάθε πρότασης σημειώστε μέσα στο κουτάκι ένα **M** για τη μεταφορά και **K** για την κυριολεξία.

Πήραν τα μυαλά του αέρα.

M

Η θάλασσα ήταν βαθιά.

K

Μη μασάς τα λόγια σου.

M

Το μέλι είναι γλυκό.

K

Βαθύ σκοτάδι απλώθηκε στο χωριό.

M

Τον χειμώνα πέφτουν χιόνια στα βουνά.

M

Στην τάξη άναψε η συζήτηση.

M

2

Όταν τα παιδιά τελείωσαν το παιχνίδι με τις λέξεις, συνέχισαν να παίζουν με αινίγματα, παροιμίες και γλωσσοδέτες.

- Ο Αλέξης τους είπε δυο αινίγματα:

Από πάνω κόφτει, κάτω κόφτει
στη μέση κόρη λέει και λέει.

Μια βαρκούλα φορτωμένη
σε σπηλιά πάει και μπαίνει.

Τι είναι; **Η γλώσσα και τα δόντια.**

Τι είναι; **Το κουτάλι που μπαίνει
μέσα στο στόμα.**

- Η Υβόνη είπε μια παροιμία:

Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει.

Τι εννοούσε μ' αυτή την παροιμία;

- Στο τέλος όλοι γέλασαν με τον γλωσσοδέτη που τους είπε ο Φάνης.

Άσπρο χαρτί και ξεξασπρο
και ξεξασπρο μελάνι
και ξεξασπρος γραμματικός
ξεξασπρο γράμμα κάνει.

3

Θέλετε να μάθετε να παίζετε καινούρια παιχνίδια;

Γράψτε στο τετράδιό σας για το αγαπημένο σας παιχνίδι με τις λέξεις που παίζετε με τους φίλους σας και ανακοινώστε το στην τάξη.

Οι παρακάτω ερωτήσεις θα σας βοηθήσουν.

- Ποιο είναι αυτό το παιχνίδι;
- Ποια ηλικία πρέπει να έχουν οι παίχτες;
- Πού παίζεται;
- Ποιοι είναι οι βασικοί του κανόνες;
- Τι σας αρέσει σ' αυτό το παιχνίδι;

4

Συνεργαστείτε με τον διπλανό σας και συμπληρώστε το παιχνιδόλεξο με τις λέξεις που βρίσκονται στην παρένθεση. Προσέξτε και την ομοιοκαταληξία!

(μάτι, δόντια, λαιμός, μάτια, βάλει, τρέξουν, χάλι, κουμπιά)

Μια χτένα κουτσοδόντισσα
με δόντια μαύρο χάλι
πάει στον οδοντογιατρό
μασέλα για να βάλει .

Ο λαιμός απ' το μπουκάλι
που 'χει τάπα για κεφάλι
με πονόλαιμο είναι πάλι
βραχνιασμένος κακό χάλι .

Απ' το μάτι της βελόνας
δάκρυα δεν μπορούν να τρέξουν
κι οι βελόνες απ' τα πεύκα
κλαιν που δεν μπορούν να πλέξουν.

Της κουζίνας μας τα μάτια
δε φορούν ποτέ γυαλιά
και κουμπότρυπες δεν έχουν
τα πολλά της τα κουμπιά .

Θέτη Χορτιάτη, Παιχνιδόλεξα, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1986 (διασκευή)